

Oponentní posudek disertační práce

Název práce: Poetická imaginace presbyteriánské spirituality v kancionálu *Trinity Hymnal*

Autor práce: Mgr. et Mgr. Margareta Winsted

Autorka předložené disertační práce zaměřila pozornost na implicitní i explicitní teologii konkrétního liturgického dokumentu, a sice kancionálu *Trinity Hymnal*, vydaného roku 1961 a posléze v revidovaném vydání roku 1990. Ve svém dobře promyšleném rozvržení jednotlivých kroků disertačního projektu postupuje v soustředných kruzích, zaměřených na jednotlivé kontexty relevantních souvislostí.

První oddíl práce proto věnuje „poetické teologii“ (zejména v perspektivě Williama A. Dyrnesse) a v jeho rámci představuje metodologické postupy interpretační analýzy takových textů, jako je zmíněný kancionál, právě z hlediska rozpravy o poetické teologii. Tento oddíl má v celkové architektuře předložené disertační práce nezastupitelné místo, protože představuje náležité metodické způsoby zpracovávání onoho typu pramenného materiálu, který autorka zvolila jako předmět svého bádání.

Ve druhém oddíle předložené disertační práce autorka představuje základní charakteristické rysy spirituální tradice, na kterou zaměřuje pozornost, tedy presbyteriánské spirituality (podle typologie Alistera E. McGratha). Předmětem jejího zájmu tedy není jenom věroučná a konfesní svébytnost presbyteriánské tradice, ale také specifická forma zbožnosti, rozvíjená v rámci této tradice - v jejím historickém vývoji (oddíly Presbyteriánství v Anglii, Skotsku a Irsku; Presbyteriánství v amerických koloniích), v jejích vnitřních podobách a polohách, a také z hlediska jejich rozhodujících teologických důrazů a motivů. (Stvoření; Lidská přirozenost a úděl – total depravity; Trojice; Vtělení (úřady Kristovy); Vykoupení (kříž); Vzkříšení; Naplnění).

Třetí oddíl práce autorka věnuje presbyteriánské bohoslužbě, tedy bohoslužebné tradici konfesního prostředí, ve kterém vznikl zmíněný kancionál, zvolený autorkou jako pramenný text jejího bádání. Ve třetím oddíle tedy autorka představuje historické souvislosti a také proměňující se dějinné podoby bohoslužebných forem v presbyteriánské tradici - se zvláštním důrazem na mimořádně důležitou úlohu písní, tedy právě takových textů a látek, jaké tvoří obsah kancionálu *Trinity Hymnal*.

V posledním, čtvrtém oddílu práce autorka zaměřuje pozornost na podrobnou exegetickou analýzu jednotlivých písní, zahrnutých do souboru dotyčného kancionálu, přičemž sleduje především klíčová teologická témata, artikulovaná v jednotlivých písních (Sola Scriptura; Stvoření; Lidská přirozenost a úděl; Trojice; Vtělení; Vykoupení (kříž); Vzkříšení; Naplnění) - z hlediska jejich formulace, akcentů, četnosti výskytu, relativní důležitosti, případně z hlediska vztahů a napětí mezi některými z nich.

Autorčina práce je logicky a přehledně členěna. Celková architektura tematického rozvržení je smysluplná, promyšlená a věcně adekvátní. Práce je na velmi dobré jazykové a stylistické úrovni, i když některá souvětí jsou natolik košatá, že se do jisté míry bortí jejich struktura, a to na úkor významové jednoznačnosti. (Příklad: „V naší práci jsme se proto pokusili na

příkladu konkrétních duchovních písní z tradice presbyteriánské spirituality představit nosnost a hloubku poetické imaginace transformovat zkušenosti tradice na dnešní život církve“. Struktura tohoto souvětí se zborila.)

Autorka také místy kolísá mezi věcnou dikcí akademického badatele a vyznavačskými formulacemi, prozrazujícími její vlastní přesvědčení. Do jisté míry je to samozřejmě v pořádku, ale v některých pasážích práce je toto mísení matoucí: občas jako by připisovala stejnou míru evidence, samozřejmosti a argumentační váhy vyznavačským výpovědím, jakou připisuje věcným výpovědím, které jsou opřeny o kritickou analýzu pramenných textů a rozhovor se sekundární literaturou. Příklad: „Poetická imaginace ... může... vyučovat teologické pravdy Písma hlubokým a zásadním způsobem. Tak presbyteriánská církev, která odmítá mnohé důrazy učení anglikánství či katolické církve, zpívá společně písně, které se právě na základě těchto odmítaných tradic zrodily. Tím jen potvrzuje pravdivost hlubokého křesťanského poselství“. Ponechme stranou skutečnost, že formulace „vyučovat cokoli hlubokým a zásadním způsobem“ neodpovídá pravidlům českého jazyka respektive sémantickým polím zvolených slov. Důležitější je skutečnost, že věta „Tím jen potvrzuje pravdivost hlubokého křesťanského poselství“ nejen nikterak nevyplývá z předchozího, ale její dikce je nepatříčně vyznavačská. Stejně tak by se prvky anglikánské a katolické tradice přece mohly prohlásit za politováníhodnou teologickou nedůslednost a nesouladnost. Nebo ne? Podle autorky evidentně ne. To ovšem souvisí s další kritickou připomínkou z mé strany.

Ve svém hodnocení autorka konstatuje, že soubor písní dotyčného kancionálu prozrazuje stopy původu jednotlivých písní v různých teologických a konfesních tradicích (anglikánská tradice resp. Book of Common Prayer, Charles Wesley a jiné), včetně těch, vůči kterým se presbyteriánská tradice polemicky vymezovala, viz právě výše citovaná věta. Tuto skutečnost považuje autorka evidentně za pozitivní, v tom smyslu, že kancionál není omezen konfesionalistickým zúžením a čerpá z bohatství jiných křesťanských tradic, než je tradice presbyteriánská (Viz např.: „Všechny tyto tradice se v kancionálu Trinity Hymnal mísí, nabízejí široké spektrum pohledů...“; vedle již komentovaného konstatování, že se „tím“ – tedy přítomností prvků z jiných tradic - „potvrzuje pravdivost hlubokého křesťanského poselství“). Ekumenicky široký a velkorysý záběr zpěvníku je chvályhodný také proto, že může dotyčný kancionál sloužit pro ekumenické bohoslužebné příležitosti, jak autorka posléze (mimo jiné s odvoláním na E. Schlinka) zdůrazňuje.

Zároveň ale v souvislosti s recentní historií presbyteriánské bohoslužebné praxe konstatuje teologickou mělkost a nepřesvědčivé a plytké mísení teologických a spirituálních tradic a motivů pod vlivem modernějších přístupů k bohoslužbě, včetně citlivosti vůči mladší generaci a lidem z necírkevního prostředí - v tomto případě však autorka spolu s citovanými kritiky teologickou různost či nekonsistenci hodnotí negativně. Domnívám se, že je v tom určitý rozpor. Negativní hodnotící soudy na adresu modernějších podob bohoslužby a „worship music“ jsou podle mého mínění trochu jednostranné. Myslím, že dichotomie: obohacující přítomnost jiných, ale „hlubokých“ staletými osvědčených tradic a jejich prvků, versus nežádoucí přítomnost mělkých, moderních, spotřebně zábavních, povrchních tradic a jejich prvků, je dichotomie poněkud zkreslující. (Kdy v dějinách nebyli „mladí“ považováni

„starými“ za povrchní? Kdy v dějinách nebyli „pokrokaři“ považováni „tradicionalisty“ za mělké?)

Autorka také konstatuje ve zkoumaném kancionálu jisté „teologické nešvary“ či odchylky od oficiální linie teologického pravověří. Jako příklady uvádí „patetické vnímání krásy stvoření, které může vést až k adoraci a vzývání přírody jako ztělesnění božství, a intimní oslovování Krista jako milujícího přítele...“ Vnímání krásy stvoření plné patosu je myslím biblické (Žalmy) a riziko „vzývání přírody jako ztělesnění božství“ pod vlivem přírodní lyriky v presbyteriánském zpěvníku podle mého mínění neexistuje. Totéž musím říci o druhém „nešvaru“: intimní oslovování Krista jako přítele vychází z biblických precedentů (nemyslím Píseň písní; oslovování Krista jako přítele je přece výslovně tematizováno v Novém zákoně). Toto „intimní oslovování Krista jako přítele“ má pevné místo v dějinách křesťanské spirituality napříč konfesemi. V čem tedy spočívá onen nešvar?

Dále už jen namátkové příklady poněkud nešťastných formulací:

K větě: „...zbožnost, která postrádá vnitřní víru a je jen suchým dodržováním řádu. Reakce na ni pak vede až k odmítání Písma jako neomylného Božího slova...“: Nemyslím si, že „zbožnost, která postrádá vnitřní víru a je jen suchým dodržováním řádu“ (což je formulace na samé hranici únosnosti) vede k odmítání Písma jako neomylného Božího slova. Žádná taková kauzální souvislost myslím neexistuje.

K větě: „Na základě definovaných teologických oblastí je možné studovat ...výpovědi poetické imaginace spirituality i nekřesťanských kultur a náboženství, kde lze témata vtělení, vykoupení a vzkříšení chápat mimo kontext křesťanství, přesto jako základní lidské touhy a potřeby“. Přiznám se, že nevím, v jakém smyslu jsou témata, jako je vtělení (Krista?) nebo vzkříšení (Krista?) základními lidskými touhami a potřebami – přítomnými v nekřesťanských kulturách. Asi tuším, co chce autorka říci, ale takto se to myslím říci nedá.

K větě: „...hraje poetika písní kancionálu Trinity Hymnal zásadní roli při hledání pevných kořenů učení a života církve“: domnívám se, že poetika právě nedává „pevné“ kontury či obrysy ničemu, k její podstatě patří „nepevnost“, metaforická mnohoznačnost, funkční polysémie atd. atd., v tom se přece liší od věroučných definic. Snad může být poněkud neobvyklá kombinace „pevné kořeny“ míněna ve smyslu „hluboké zakořeněnosti“ či „funkčního ukotvení“, budiž, ale to se dá myslím vyjádřit jasněji.

K větě: „Je proto podle nás nutné poetickou imaginaci pěstovat a rozvíjet a prostřednictvím poetické imaginace se věnovat současným otázkám křesťanské touhy a oslovovat je.“ Oslovovat otázky křesťanské touhy? I tato formulace odporuje pravidlům českého jazyka.

Závěrem konstatuji: Předložená disertační práce je kvalitní, zdařilá, stanovené badatelské úkoly přesvědčivě splňuje. Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě, k vysloveným kritickým připomínkám (které nejsou zásadní povahy) se autorka může vyjádřit v průběhu obhajoby.

V Praze, 30. května 2018

Pavel Hošek